ABDULLA QAHHOR ASARLARIDAGI MA'NAVIY QADRIYATLAR VA ULARNING BUGUNGI YOSHLAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI

Dilmurodov Komiljon Ahmad o'g'li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Menejment fakulteti BBA-87 guruhi talabasi
E-mail: dilmurodovkomiljon5@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22763771

Annotatsiya. Ushbu maqolada Abdulla Qahhor asarlarida aks etgan ma'naviy-axloqiy qadriyatlar hamda ularning bugungi yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Adib ijodida halollik, vijdon, insonparvarlik, mehnatsevarlik, mas'uliyat va adolat kabi insoniy fazilatlarning badiiy ifodasi yoritiladi. Tadqiqot davomida yozuvchining ayrim hikoya va qissalaridagi obrazlar, ularning xatti-harakatlari va hayotiy qarashlari tahlil qilinib, ushbu asarlarda ilgari surilgan g'oyalarning zamonaviy yoshlar ma'naviy tarbiyasi bilan bog'liq jihatlari ochib beriladi. Shuningdek, Abdulla Qahhor ijodidan ta'lim-tarbiya jarayonida samarali foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida adib asarlarida ilgari surilgan ma'naviy qadriyatlar bugungi yosh avlodni halollik, mas'uliyat, insoniylik va mustaqil fikrlash ruhida tarbiyalashda muhim badiiy-ma'naviy manba bo'la olishi asoslanadi.
Kalit so'zlar: Abdulla Qahhor, ma'naviy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi, axloq, halollik, vijdon, insonparvarlik, mas'uliyat, adabiyot, ma'naviy kamolot.

Аннотация. В статье анализируются нравственно-духовные ценности, отражённые в произведениях Абдуллы Каххара, а также их значение в воспитании современной молодёжи. Рассматривается художественное воплощение таких человеческих качеств, как честность, совесть, гуманизм, трудолюбие, ответственность и справедливость. В ходе исследования анализируются образы и жизненные позиции героев отдельных рассказов и повестей писателя, а также раскрывается связь идей, представленных в его произведениях, с современным духовно-нравственным воспитанием молодого поколения. Особое внимание уделяется возможностям использования литературного наследия Абдуллы Каххара в образовательном и воспитательном процессе. В результате обосновывается, что нравственные ценности, отражённые в произведениях писателя, могут служить важным художественно-духовным источником формирования у современной молодёжи честности, ответственности, гуманности и самостоятельного мышления.
Ключевые слова: Абдулла Каххар, духовные ценности, воспитание молодёжи, нравственность, честность, совесть, гуманизм, ответственность, литература, духовное развитие.

Abstract. This article analyzes the moral and spiritual values reflected in the works of Abdulla Qahhor and examines their significance for the education of modern youth. Particular attention is paid to the literary representation of such human qualities as honesty, conscience, humanism, diligence, responsibility, and justice. The study examines characters, their behavior, and life perspectives in selected stories and prose works of the writer, revealing the relevance of the ideas expressed in his works to the spiritual and moral education of today's younger generation. The article also considers the potential of Abdulla Qahhor's literary heritage in educational and youth development processes. The findings demonstrate that the moral values presented in the writer's works can serve as an important

literary and spiritual source for developing honesty, responsibility, humanity, and independent thinking among modern youth.

Keywords: Abdulla Qahhor, spiritual values, youth education, morality, honesty, conscience, humanism, responsibility, literature, spiritual development.

Abdulla Qahhor ijodining kuchi shundaki, u katta gaplarni kichik voqealar orqali ayta olgan. Uning asarlarida saroylar, katta mansablar yoki favqulodda voqealar emas, ko‘pincha oddiy odamlarning kundalik hayoti tasvirlanadi. Ammo shu oddiy hayot ichida insonning asl qiyofasi ko‘rinadi. Kimdir qiyin vaziyatda mehribon bo‘ladi, kimdir esa boshqaning tashvishidan o‘z manfaatini izlaydi. Kimdir vijdoniga quloq soladi, yana kimdir manfaatini ustun qo‘yadi.

Shu sababli Qahhor asarlarini faqat o‘z davrining mahsuli deb qarash to‘g‘ri emas. Undagi insoniy muammolar bugun ham mavjud. Faqat ularning ko‘rinishi o‘zgargan.

Halollik - faqat o‘g‘irlik qilmaslik emas

Abdulla Qahhorning “O‘g‘ri” hikoyasi bu borada alohida e’tiborga loyiq. Hikoyadagi voqea oddiy: Qobil boboning ho‘kizi yo‘qoladi. Ammo shu yo‘qotish ortidan uning atrofidagi odamlarning asl qiyofasi namoyon bo‘la boshlaydi.

Qobil bobo muammosini hal qilish uchun yordam izlaydi. Lekin yordam berishi kerak bo‘lgan ayrim kishilar uning ojizligidan foydalanishga moyil bo‘ladi. Bu yerda yozuvchi faqat o‘g‘rilikni tanqid qilmaydi. U undan ham kengroq masalani - birovning qiyinchiligidan foydalanish illatini ko‘rsatadi.

Bu bugungi kun uchun ham muhim saboq. Halollik faqat birovning pulini yoki buyumini olmaslik emas. Halollik - imtihonda birovning mehnatini o‘zlashtirmaslik, tanish-bilish orqali nohaq ustunlikka erishmaslik, birovning ishonchidan foydalanmaslik, o‘ziga tegishli bo‘lmagan yutuqni o‘ziniki qilib ko‘rsatmaslikdir.

Bugungi yoshlar orasida ham halollikning mana shunday nozik ko‘rinishlari bor. Masalan, talaba topshiriqni o‘zi bajarmay, boshqa birovning ishini topshirishi mumkin. Tashqaridan qaraganda bu katta jinoyatdek ko‘rinmasligi mumkin. Ammo mohiyat o‘sha - birovning mehnati evaziga o‘zini yaxshi ko‘rsatish.

Qahhor asarlari bizga shuni eslatadi: insonning qadrini uning qancha narsaga ega ekanligi emas, halol yo‘l bilan nimaga erishgani belgilaydi.

Vijdon - odam yolg‘iz qolganida ham ishlaydigan mezon

Vijdon haqida gapirganda uni faqat “yaxshi odam bo‘lish” degan umumiy tushuncha bilan cheklab qo‘yish mumkin emas. Vijdon insonni hech kim ko‘rmayotgan paytda ham to‘g‘ri ish qilishga undaydigan ichki mezondir.

Qahhor qahramonlarining ko‘pchiligi aynan mana shu ichki mezon bilan sinovdan o‘tadi. Yozuvchi ko‘pincha qahramonni katta muammoga duchor qilib, uning asl qiyofasini ochadi. Odamning yaxshi kunidagi xatti-harakati bilan qiyin vaziyatdagi xatti-harakati bir xil bo‘lmasligi mumkin.

Bu jihat yoshlar tarbiyasida ayniqsa muhim. Chunki insonning tarbiyasi uni nazorat qilayotgan odam bor paytda emas, hech kim kuzatmayotgan paytda bilinadi.

Masalan, auditoriyada o‘qituvchi bo‘lmasa ham tartibni saqlash, imtihonda nazoratchi ko‘rmay turgan paytda ko‘chirmaslik, topshiriqni vaqtida bajarish, va’dasida turish - bularning barchasi vijdon bilan bog‘liq.

Shu ma’noda Qahhor ijodi yoshlarni “boshqalar nima deydi?” degan savoldan ko‘ra **“**mening qilayotgan ishim to‘g‘rimi?**”** degan savolni ko‘proq berishga o‘rgatadi.

“Bemor”: inson dardini tushunish

“Bemor” hikoyasida og‘ir hayot sharoitidagi oila taqdiri orqali insonning ojizligi va atrofdagilarning unga munosabati ko‘rsatiladi. Sotiboldining oilasi kasallik qarshisida qiyin vaziyatga tushadi. Ularning imkoniyati cheklangan, dard esa katta.

Bu hikoyani faqat tibbiy yoki ijtimoiy muammo sifatida o‘qish yetarli emas. Unda inson dardiga munosabat masalasi ham bor.

Bugungi hayotda ham insonlar bir-birining muammosini har doim ham tushunavermaydi. Kimningdir oilasida muammo bo‘lishi, kimdir o‘qishda qiynalishi, kimdir moliyaviy qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Tashqaridan qarab, uning hayotini baholash oson. Ammo uning o‘rnida bo‘lmasdan turib, dardining og‘irligini bilish qiyin.

Shuning uchun Qahhor asarlaridan yoshlar uchun yana bir muhim xulosa chiqadi: odamni hukm qilishdan oldin uni tushunishga harakat qilish kerak.

Bugungi ijtimoiy tarmoqlar davrida bu fikr yanada muhim. Biz ko‘pincha insonning hayotidan faqat uning ko‘rsatgan qismini ko‘ramiz. Kimdir chiroyli surat joylaydi, lekin uning ichki muammolarini bilmaymiz. Shuning uchun boshqalar bilan o‘zimizni taqqoslash yoki ularning hayotiga tez hukm chiqarish to‘g‘ri emas.

“Anor”: mehrning narxi bo‘lmaydi

“Anor” hikoyasida oddiy bir meva atrofida oilaviy munosabatlar, ehtiyoj va insoniy istaklar ochiladi. Anorning o‘zi kichik narsa. Ammo hikoyadagi vaziyatda u oddiy mevadan ko‘ra kattaroq ma’noga ega bo‘ladi.

Inson ba’zan katta narsalarni emas, kichik e’tiborni kutadi. Bir og‘iz yaxshi gap, vaqtida berilgan yordam, yaqin insonning holidan xabar olish - bularning moddiy qiymati katta bo‘lmasligi mumkin. Lekin inson qalbida katta iz qoldiradi.

Bugungi yoshlar uchun bu juda muhim. Texnologiyalar odamlarni bir-biriga yaqinlashtirgandek ko‘rinsa-da, ba’zan haqiqiy suhbat kamayib ketadi. Bir xonada o‘tirgan odamlar ham telefoniga qarab, yonidagi insonni sezmay qolishi mumkin.

Qahhorning “Anor”i bizga oddiy bir narsani eslatadi: insoniy munosabatlarni katta narsalar emas, ko‘pincha kichik e’tiborlar mustahkamlaydi.

Mehnat va inson qadri

Qahhor ijodida insonning qadri uning tashqi mavqei bilan emas, uning hayotga munosabati bilan belgilanadi. Mehnat qilayotgan, oilasi uchun harakat qilayotgan oddiy inson ham katta hurmatga loyiq.

Bugungi yoshlar uchun mehnat tushunchasi ham keng ma’noga ega. Faqat jismoniy mehnat emas, bilim olish, kasb o‘rganish, vaqtni to‘g‘ri taqsimlash, o‘z ustida ishlash ham mehnatdir.

Ba’zan yoshlar tez natija olishni xohlaydi. Bir necha oyda katta daromad, qisqa vaqtda katta mashhurlik yoki bir zumda muvaffaqiyatga erishish istagi paydo bo‘ladi. Lekin hayotning muhim yutuqlari ko‘pincha sekin keladi.

Qahhor ijodidan kelib chiqadigan saboq shuki, inson o‘z qadrini tayyor natija bilan emas, unga olib borgan halol mehnati bilan yaratadi.

Mas’uliyat - insonning o‘z hayotiga munosabati

Yoshlar tarbiyasida yana bir muhim tushuncha - mas’uliyat. Mas’uliyat faqat katta lavozimdagi odamga kerak emas. Talaba ham o‘z o‘qishi uchun, farzand oilasi uchun, do‘st do‘sti uchun mas’ul.

Qahhor qahramonlarining hayotida qaror va uning oqibati o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rish mumkin. Inson qilgan ishining natijasidan butunlay qochib qutula olmaydi.

Bugungi yosh uchun bu fikr oddiy ko‘rinsa-da, juda muhim: hayotimizdagi ko‘p natijalar kundalik kichik qarorlarimizdan yig‘iladi.

Bugun dars qilmaslik - ertaga bilimdagi bo‘shliq bo‘lishi mumkin. Bugun va’daga beparvo qarash - ertaga ishonchni yo‘qotishi mumkin. Bugun vaqtni qadrlamaslik - ertaga imkoniyatni boy berishga olib kelishi mumkin.

Demak, mas’uliyat kelajakdagi katta qarorlardan emas, bugungi kichik ishlarni jiddiy bajarishdan boshlanadi.

Insonni tashqi ko‘rinishidan emas, amalidan tanish

Qahhor ijodining yana bir muhim jihati - insonning tashqi ko‘rinishi bilan uning ichki dunyosi o‘rtasidagi farqni ko‘rsatishidir. Ba’zan odam yaxshi gapiradi, lekin yaxshi ish qilmaydi. Ba’zan esa ko‘p gapirmaydigan odam amali bilan o‘zining qanday inson ekanini ko‘rsatadi.

Bu holat bugungi yoshlar hayotida ham uchraydi. Ijtimoiy tarmoqlarda inson o‘zini qanday ko‘rsatishni o‘zi tanlaydi. U muvaffaqiyatini, yaxshi tomonlarini ko‘rsatishi mumkin. Ammo haqiqiy xarakter insonning kamera oldidagi holatida emas, odamlar unga foyda keltira olmaydigan paytdagi munosabatida bilinadi.

Shu jihatdan Qahhor ijodi yoshlarni tashqi ko‘rinishga emas, mazmunga qarashga o‘rgatadi.

Qahhor asarlaridan bugungi yosh uchun besh saboq

Abdulla Qahhor ijodini bugungi yoshlar hayoti bilan bog‘laganda, undan bir necha muhim xulosalarni chiqarish mumkin:

Birinchi saboq - halol bo‘lish.

Oson yo‘l bilan kelgan natija har doim ham yaxshi natija emas. Inson o‘z yutug‘ining ortida o‘z mehnati borligiga ishonishi kerak.

Ikkinchi saboq - vijdonni yo‘qotmaslik.

Odamlar ko‘rmayotgan paytda ham to‘g‘ri ish qilish insonning asl tarbiyasini ko‘rsatadi.

Uchinchi saboq - boshqalarning dardiga befarq bo‘lmaslik.

Har bir insonning ko‘rinmaydigan muammosi bo‘lishi mumkin. Shuning uchun hukm qilishdan oldin tushunishga harakat qilish kerak.

To‘rtinchi saboq - kichik narsalarni qadrlash.

Mehr, e’tibor, yaxshi so‘z va vaqt ajratish ba’zan moddiy narsalardan ham qimmatroq bo‘ladi.

Beshinchi saboq - o‘z hayoting uchun javob berish.

Insonning kelajagi bir kunda yaratilmaydi. U har kuni qilgan tanlovlaridan shakllanadi.

Shu sababli Abdulla Qahhor asarlarini yoshlar tarbiyasida qo‘llash faqat ularni o‘qitish bilan tugamasligi kerak. Asardagi vaziyatlarni yoshlarning o‘z hayoti bilan bog‘lash muhim. Masalan, “O‘g‘ri”ni o‘qigandan keyin “Halollik nima?” degan savolni, “Bemor”dan so‘ng “Boshqa insonning dardiga qanday munosabatdamiz?” degan savolni, “Anor”dan keyin esa “Biz yaqinlarimizga yetarlicha e’tibor beramizmi?” degan savolni qo‘yish mumkin.

Ana shunda adabiyot darsdagi mavzu bo‘lib qolmaydi. U insonning kundalik hayotiga kiradi.

Abdulla Qahhorning ma’naviy merosi ham aynan shunda qadrlidir. Uning asarlari bizga tayyor nasihat bermaydi. Ular odamni o‘ziga savol berishga majbur qiladi. Men qanday insonman? Men boshqalarga qanday munosabatdaman? Men qiyin vaziyatda qanday yo‘l tutaman? Menga hech kim qaramayotganida ham to‘g‘ri ish qila olamanmi?

Agar badiiy asar o‘quvchini mana shunday savollar haqida o‘ylashga majbur qilsa, uning tarbiyaviy kuchi hali ham yashayapti, deganidir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qahhor asarlari bugungi yoshlar uchun ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan ma’naviy manbadir. Yozuvchi oddiy hayotiy voqealar orqali halollik, vijdon, mehr-oqibat, mas’uliyat va insoniylik kabi qadriyatlarni yoritadi. Uning

qahramonlari orqali o‘quvchi nafaqat o‘tmish hayotini, balki o‘zining bugungi xatti-harakatlarini ham baholash imkoniga ega bo‘ladi.

Qahhor ijodining tarbiyaviy kuchi shundaki, u o‘quvchiga tayyor nasihat bermaydi, balki uni o‘ylashga va o‘ziga savol berishga undaydi. Shu sababli adib asarlarini yoshlar tarbiyasida qo‘llash ularning ma’naviy dunyosini boyitish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va insoniy qadriyatlarga hurmatini kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qahhor A. Asarlar. Besh jildlik. - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1987–1988.
2. Qahhor A. Sarob. - Toshkent: Sharq.
3. Qahhor A. O‘tmishdan ertaklar. - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti.
4. Qahhor A. Hikoyalar. - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti.
5. Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. - Toshkent: O‘zbekiston, 1999.
6. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. - Toshkent: Fan, 2007.
7. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. - Toshkent: O‘qituvchi, 2005.